

Idő és jogérvényesítés – Az elévülés szerepe az észt végrehajtási jogban

NÉMETH ZOLTÁN*

1. Bevezetés

Az idő a jog egyik legfontosabb, ám legláthatatlanabb dimenziója. Nem pusztán kronológiai rendet biztosít a normák alkalmazásában, hanem aktív szereplője is a jogérvényesítésnek. Az elévülés, mint jogintézmény, ennek az időbeliségnek talán a legkifejezőbb megnyilvánulása: annak a társadalmi elvárásnak a jogi leképezése, hogy az egyének jogaikat időben érvényesítsék, és a jogbiztonság érdekében ne maradjanak örökké függő jogviszonyok a közösségek életében.

Az ókori római jog e tekintetben különösen előrelátó volt. A híres tétel: „*Dormientibus non succurrit ius*” – „Az alvóknak nem segít a jog!” a Digesta (1.3.44) egyik klasszikus tömör jogbölcssége, amely máig visszhangzik a modern polgári jogrendszerekben. A római gondolkodók – különösen Ulpianus és Paulus – úgy vélték, hogy az igazságszolgáltatásnak csak azok felé kell nyitottnak lennie, akik nem tétlenkedtek, hanem aktívan éltek jogaikkal. Az elévülés – azaz az igényérvényesítés időbeli korlátja – az ő szemléletükben nem pusztán jogtechnikai eszköz, hanem az erkölcsi rend fenntartásának egyik záloga volt.

A görög filozófiai hagyomány sem állt távol ettől a felfogástól. Arisztotelész a Nikomakhoszi Etikában írja: „A törvény nemcsak az igazságosságot kívánja, hanem azt is, hogy időben érvényesüljön.” A gondolat arra utal, hogy

Kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. DOI: 10.47079/2025.wzsn.vegrehajtas.1_13

1 Digesta (1.3.44) – <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest1.shtml> [letöltve: 2025. 06. 19.]

a jog nem lehet végtelenül nyitott rendszer: ha az idő nem korlátozza, akkor a jogi rend a végtelen követelések és viták színterévé válik.

A modern jogtudomány is e hagyományokra építve ismeri fel az elévülés kétarcúságát: egyszerre szolgálja a jogbiztonságot – hiszen a jogviszonyok idővel le kell, hogy záruljanak – és a társadalmi méltányosságot, mivel nem lehet örök időkre fenntartani a jogérvényesítés lehetőségét azok számára, akik hosszú időn keresztül passzívan viselkednek.

Hans Kelsen, a tiszta jogtan atyja szerint: „A jog nemcsak azt szabályozza, hogy mit lehet tenni, hanem azt is, hogy mikor lehet megtenni.”²

Ez az időbeliség különösen hangsúlyos a végrehajtási jogban, amelyben a már elismert jogokat kell kényszer útján érvényesíteni. Itt az elévülés kérdése nem csupán technikai részlet, hanem döntő tényező abban, hogy egy jog élő marad-e, vagy végleg elenyészik.

Az észti jogrendszer, amely a kontinentális jogcsalád germán és balti hagyományait követi, sajátos módon illeszkedik ebbe a jogelméleti és történeti keretbe. A végrehajtási jog elévülésének szabályai jól tükrözik azt a törekvést, hogy egyensúlyt teremtsenek a jogosult és a kötelezett érdekei között, miközben figyelembe veszik a végrehajtás kényszerjellegét és az idő jogi szerepét.³ A jelen tanulmány e szabályrendszert kívánja részletesen bemutatni – az észti polgári végrehajtási jog intézményi kereteit, az elévülési idők rendszerét, az elévülés megszakítását, és a kapcsolódó bírósági gyakorlatot is számba véve.

2. Jogforrási rendszer és normahierarchia az észti végrehajtási jogban

Az észti polgári végrehajtási jog elévülésének szabályozása több jogforrásból tevődik össze, amelyek közül a legfontosabb a⁴ polgári jog általános

2 Hans KELSEN (1967). *Pure Theory of Law* (translated by Max Knight). Berkeley–Los Angeles: University of California Press. 1960

3 MARTIN, K. (2001) Regulation of Limitation Periods in Estonian Private Law: Historical Overview and Prospects, JURIDICA INTERNATIONAL

4 A polgári jog általános részéről szóló törvény (Tsiviilseadustiku üldosa seadus¹ Vastu võetud 27.03.2002 RT I 2002, 35, 216 jõustumine 01.07.2002) – <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122024048> [letöltve: 2025. 03. 31.] – Továbbiakban: TsÜS

részéről szóló törvény (továbbiakban: TsÜS). Ennek 10. fejezete⁵ [TsÜS §§ 146–167] határozza meg az igények elévülésének általános rendjét, amely minden polgári követelésre, így a végrehajtás alapjául szolgáló követelésekre is alkalmazandó. A TsÜS külön rögzíti a jogerős bírósági határozattal elismert követelések, valamint az egyéb végrehajtható okiratokon (pl. közjegyzői okirat, bíróság által jóváhagyott egyezség) alapuló igények elévülési idejét, továbbá az elévülés megszakadásának eseteit is, mint például a követelés elismerése, vagy végrehajtási cselekmények kezdeményezése.⁶

A modern szabályozás kialakítása előtt az észti jogrendszerben az elévülés intézménye erőteljesen a szovjet jog örökségét hordozta, ahol az állami érdekek domináltak a jogbiztonság felett. Az 1991-ben visszanyert függetlenséget követően az észti jogalkotás célja egy európai típusú, kontinentális rendszer kialakítása lett, amelyben az elévülés nem csupán technikai határidőként, hanem a felek közötti anyagi jogviszonyok kiegyensúlyozásának eszközeként is funkcionál. Ennek keretében 2002-ben hatályba lépett a TsÜS, amely modernizált, koherens elévülési szabályokat vezetett be, nagyrészt a német és osztrák minták alapján.

Az elévülésre vonatkozó szabályok bizonyos sajátos vonatkozásait más jogszabályok is érintik. A polgári perrendtartásról szóló törvény⁷ (továbbiakban: TsMS) például különös elévülési szabályt tartalmaz az állam javára megítélt eljárási költségek⁸ végrehajtására vonatkozóan. E speciális normák célja az állami pénzügyi érdekvédelem és a közhatalom által finanszírozott eljárások megtérülésének biztosítása.

A végrehajtási eljárások gyakorlati szabályozását a végrehajtási eljárásról szóló törvény⁹ (továbbiakban: TMS) tartalmazza, amely részletesen szabályozza a végrehajtás menetét, a bírósági végrehajtó (*kohtutäitur*) eljárási lehetőségeit, és az adósok jogvédelmét. Bár az elévülési időt maga a törvény

5 TsÜS 146 – 147. §

6 TsÜS 157. §

7 Polgári Perrendtartás (Tsiviilkohtumenetluse seadustik1 Vastu võetud 20.04.2005 RT I 2005, 26, 197 jõustumine 01.01.2006) – <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122024041> [letöltve: 2025. 03. 31.] – Továbbiakban: TsMS

8 TsMS 180. §

9 Végrehajtási törvény (Täitemenetluse seadustik1 Vastu võetud 20.04.2005 RT I 2005, 27, 198 jõustumine 01.01.2006) – <https://www.riigiteataja.ee/akt/TMS> [letöltve: 2025. 03. 31.] – Továbbiakban: TMS

korábban nem határozta meg, a 2021. áprilisi törvénymódosítás mérföldkönek számít: a módosítás lehetővé tette, hogy a bírósági végrehajtó¹⁰ az adós kérelme alapján az elévült követelések alapján indult végrehajtási eljárásokat önállóan megszüntesse, bírósági közreműködés nélkül. Ez jelentős egyszerűsítés az előző szabályozáshoz képest, amely még külön bírósági eljárást követelt meg az adóstól.

A bírói gyakorlat kiemelt szerepet játszott a jogértelmezés egységesítésében. Az észt Legfelsőbb Bíróság (*Riigikohus*) több fontos döntésében is kimondta, hogy az elévülés kizárólag az adós kifogására alkalmazható, és nem vehető figyelembe hivatalból. Emellett részletesen értelmezte az elévülés kezdő időpontját, az elismerés fogalmát, valamint azt, hogy a végrehajtási eljárás kényszerintézkedései (pl. levonás, zárolás) nem minősülnek önkéntes teljesítésnek, így nem szakítják meg az elévülést. Ezeket az elveket a törvényhozó később be is emelte a jogszabály szövegébe, így a jogalkalmazás ma már jogszabályi és bírói gyakorlaton alapuló egységes elvek mentén működik.

Összegzésként megállapítható, hogy az észt jogban az elévülés egy kulcsfontosságú jogintézmény, amely egyszerre szolgálja a jogbiztonságot, az eljárások ésszerű időn belüli lezárását, és a felek közötti érdekkiegyenlítést. Az elévülési szabályok értelmezésében és alkalmazásában a bíróságok és a végrehajtók közötti hatáskörmegosztás is letisztult: a végrehajtó jogosult érdemben dönteni az elévülés fennállásáról, de csak az adós kifogása vagy kérelme alapján.

3. A végrehajtás időbeli korlátai – az elévülés szabályai a gyakorlatban

Az általános elévülési idő a jogerős bírósági határozattal megállapított, illetve más végrehajtható okiraton alapuló polgári követelések esetében Észtországban 10 év. Ezt az időtartamot a polgári jog általános részéről szóló

10 Anneli, A., The Estonian Universal Enforcement Procedure*1 and the Bailiff as the Taker of Procedural Decisions XV/2008, *Juridica International*, elérhető[online]: https://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2008_XV_115.pdf

törvény (TsÜS) egyértelműen rögzíti. A TsÜS kimondja: „A bíróság által jogerősen elbírált követelések, valamint a bíróság által jóváhagyott egyezség vagy más végrehajtható okirat alapján fennálló követelések elévülési ideje tíz év.”

Ez az általános szabály 2011 óta van hatályban. A korábbi szabályozás szerint a jogerős döntésen alapuló követelések 30 év alatt évültek el, azonban a 2011. évi jogharmonizációs célú törvénymódosítás keretében a jogalkotó az elévülési időt egységesen tíz évre csökkentette, igazodva más európai országok gyakorlatához. A módosítás célja a jogbiztonság erősítése és az arányos időkeretek kialakítása volt, elkerülve a régi követelések indokolatlanul hosszú ideig való fenntarthatóságát. Fontos gyakorlati hatás, hogy azok a követelések, amelyek 2011 előtt keletkeztek ugyan, de még nem évültek el 2011. április 5-éig, legkésőbb 2021. április 5-én elévültek, mivel számukra is alkalmazandóvá vált a 10 éves időkorlát.

A végrehajtási elévülés kezdő időpontját¹¹ a TsÜS szintén meghatározza. A főszabály szerint az elévülési idő attól a naptól kezdődik, amikor a bírósági határozat jogerőre emelkedik, vagy amikor a végrehajtható okiratot kibocsátják – de nem korábban, mint amikor az adott követelés esedékessé válik¹². Ez a megfogalmazás biztosítja, hogy a végrehajtási jogosultság időbeli hatálya mindig az érdemi igény érvényesítéséhez kapcsolódjon. Ennek különös jelentősége van abban az esetben, ha a határozat jövőbeni teljesítési határidőt tartalmaz, például halasztott fizetésről rendelkezik. Ilyen esetekben az elévülés csak attól az időponttól indul, amikor a követelés ténylegesen esedékessé vált – és nem a határozat jogerőre emelkedésének napjától.

A gyakorlatban tehát például, ha egy 2014-ben jogerőre emelkedett bírósági ítélet 2016. január 1-jétől kötelezi az adóst fizetésre, akkor az elévülési idő nem 2014-ben, hanem 2016-ban indul. Azaz a végrehajtási jog 2026. január 1-jéig gyakorolható, feltéve hogy közben nem történik elévülést megszakító cselekmény.

Az észti Legfelsőbb Bíróság (*Riigikohus*) több döntésében is megerősítette, hogy az elévülési idő nem absztrakt határidő, hanem az igény konkrét esedékességéhez igazodik.

¹¹ TsÜS 157.§ (2)

¹² TsÜS 147. §

Fontos hangsúlyozni, hogy a TsÜS egyéb rendelkezései révén a követelés esedékessé válásának időpontja a konkrét jogviszony természetétől függően változhat – különösen több részletben esedékes vagy feltételhez kötött kötelezettségek esetén. Ezen esetekben a 10 éves időszak minden egyes részletre külön-külön indulhat el, ha az önállóan teljesítendő.

Az észti jog egyértelmű, tízéves végrehajtási elévülési határidőt alkalmaz a bírósági döntésen vagy más végrehajtható okiraton alapuló követelések-re. A határidő kezdete szorosan kapcsolódik a követelés esedékességéhez, nem pedig kizárólag a határozat megszületéséhez. A 2011-es reform továbbá a jogbiztonság erősítését szolgálta, és kizárta a hosszú távon „alvó” követelések érvényesítésének lehetőségét. A bírói gyakorlat azóta is ezen elvek megerősítésére törekszik.

Bizonyos polgári igényeknél azonban az általánostól eltérő elévülési szabályok érvényesülnek.

Az időszakonként megújuló vagy rendszeres jellegű kötelezettségek, mint például lakbér, járadék, közös költség, szolgáltatási díjak, vagy bármilyen más periodikus jellegű fizetési kötelezettség, sajátos elévülési rendszer alá esnek. E kötelezettségek esetében nem az egész követelés együttesen évül el, hanem minden egyes esedékes részlet külön-külön, önálló elévülési idővel bír. A TsÜS alapján az ilyen rendszeres követelések elévülési ideje három év¹³, amely minden egyes részlet tekintetében attól az időponttól indul, amikor az esedékessé vált. A gyakorlati alkalmazásban ez azt jelenti, hogy például egy bérleti szerződés alapján esedékes havi lakbér minden hónapra külön 3 éves határidővel évül el. A bírósági gyakorlat ezt a követelés időbeli tagoltsága miatt indokoltnak tartja, hiszen az ilyen jogviszonyok természete megköveteli az egyes teljesítések külön kezelését. Az elévülési idő kezdete e követeléstípusnál – a TsÜS rendelkezése értelmében – az adott naptári év utolsó napja, amely az adott követelés esedékességét tartalmazza. Ez az ún. naptári év végi koncentráció biztosítja, hogy az elévülés nem „napra pontosan”, hanem éves bontásban indul, ami kiszámíthatóbbá és adminisztratív szempontból is kezelhetőbbé teszi a nyilvántartást.

13 TsÜS 160. § (2)

A gyermektartásdíj esetén a jogalkotó kifejezetten hosszabb elévülési időt biztosít, felismerve az ilyen követelések társadalmi és morális jelentőségét, valamint azt a gyakori tény, hogy az érintett jogosult (rendszerint a gyermek törvényes képviselője) hosszabb idő után, akár a gyermek nagykorúságát követően is érvényesíteni kívánja a követelést. A TsÜS értelmében minden egyes esedékes tartási részlet esetében 10 éves elévülési idő alkalmazandó, hasonlóan a bírósági határozattal megalapozott egyéb követelésekhez.¹⁴ Ugyanakkor a tartásdíj esetében az elévülés a kiskorúság ideje alatt nyugszik. Ez a szabály biztosítja, hogy a gyermek érdekében történő jogérvényesítés ne szenvedjen hátrányt csak azért, mert a jogosult nem élt időben a végrehajtás lehetőségével. A nyugvás (*peetus*) jogintézménye azt jelenti, hogy az elévülési idő számítása felfüggesztésre kerül mindaddig, amíg a jogosult jogi vagy tényleges okból nem képes eljárni. A gyermektartásdíj esetében ez a kiskorúság időszaka, ami a gyermek 18. életévének betöltéséig tart. Ezáltal előállhat az a helyzet, hogy például egy 5 éves gyermek részére megítélt tartásdíj 13 évvel később is végrehajtható marad, mivel a 10 éves elévülési idő csak a gyermek nagykorúvá válásával indul el.

A jogellenes károkozáson (deliktumon) alapuló követelések esetében a jogalkotó 2019. július 1-jével hatályba léptetett új szabályozása alapján az elévülési idő meghosszabbodott. Amennyiben az ilyen követelést bírósági ítélet állapítja meg, azaz a károkozás ténye és jogalapja jogerős határozattal került megállapításra, akkor a végrehajtási elévülési idő 20 év az ítélet jogerőre emelkedésétől számítva¹⁵. Ez a hosszabb határidő a károsult érdekeinek fokozottabb védelmét szolgálja, különösen olyan esetekben, amikor az okozott kár jelentős (pl. személyi sérülés, maradandó egészségkárosodás, vagyonvesztés). A 20 éves végrehajtási idő lehetőséget ad arra, hogy a károsult hosszabb távon is képes legyen érvényesíteni jogait, figyelembe véve azt is, hogy az ilyen ügyekben az adós sokszor csak hosszabb idő múlva válik fizetőképessé. Fontos megjegyezni, hogy az átmeneti szabályozás alapján a 2019 előtt jogerőre emelkedett deliktuális követelések esetében továbbra is a korábbi 10 éves elévülési idő érvényesül, kivéve, ha az adott ügyben a bíróság a hosszabb időt kifejezetten alkalmazza. Az észti bírósági gyakorlat

¹⁴ TsÜs 157. §

¹⁵ TsÜS 157. § (2)

e kérdésben egyelőre differenciáltan közelít: több ítéletben megerősítették, hogy az új, hosszabb határidő nem alkalmazható visszamenőlegesen.

Ha egy követelést fizetéseképtelenségi eljárás – csődeljárás vagy felszámolás – keretében hivatalosan elismertek, és az a hitelezők kielégítésére irányuló eljárás során nem nyert teljes kielégítést, akkor az ilyen követelés végrehajtása további 10 évig lehetséges. Az elévülési idő kezdete ebben az esetben a csődeljárás jogerős befejezése, tehát az a nap, amikor a bíróság az eljárást megszünteti vagy lezárja.¹⁶ Ez a szabály a hitelezők védelmét szolgálja, akik egy sikertelen felszámolási eljárás után nem kerülhetnek véglegesen hátrányos helyzetbe. Ugyanakkor az ilyen követelés nem új követelésként, hanem az eredeti igény folytatásaként jelenik meg a végrehajtási rendszerben, és továbbra is az eredeti jogviszonyhoz kötődik. Az elévülés csak az érvényesítés útját korlátozza, a követelés anyagjogilag továbbra is fennáll, bár bírósági úton már nem kikényszeríthető az elévülés beálltával. A csődeljárásból eredő igények gyakorlati példái lehetnek: szerződéses tartozások, bankszámlahitelek, beszállítói követelések stb., amelyek a felszámolási vagyontól nem nyertek kielégítést. Ezek esetében a hitelező a megszüntető végzés után indíthat új végrehajtási eljárást – de csak a 10 éves határidőn belül.

4. A végrehajtási jog elévülésének érvényesítése

Az elévülést a végrehajtási eljárásban – hasonlóan a legtöbb polgári jogi ügytípushoz – Észtországban nem alkalmazzák hivatalból. Ez azt jelenti, hogy a bíróság, a végrehajtó hatóság, valamint más jogalkalmazó szerv önállóan nem veszi figyelembe azt a körülményt, hogy egy követelés elévült-e, hanem csakis az adós (más néven kötelezett) erre irányuló kifogása vagy kérelme¹⁷ alapján vizsgálható és érvényesíthető az elévülés ténye. Ez az elv az észt jogrendszerben mélyen gyökerezik, és a polgári jog általános szabályai-ból vezethető le¹⁸. Az ilyen megközelítés egyértelműen a diszpozitív jogi sza-

¹⁶ TsÜS 157. § (3)

¹⁷ Juristaitab összefoglaló – elérhető online: <https://www.juristaitab.ee/et/aegumine#:~:text=esitamisega%20nõude%20rahuldamiseks%20või%20tunnustamiseks> [letöltve: 2025. 04. 03.]

¹⁸ TsÜS 143–157. §

bályozás körébe tartozik, amelynek lényege, hogy az egyes feleknek aktív közreműködéssel kell érvényesíteniük érdekeiket az eljárás során.

E jogelv alapján tehát az elévülés tipikusan perbeli kifogás jellegű, azaz olyan védekezési eszköz, amelyet kizárólag az adós terjeszthet elő, és amely nélkül a jogosult továbbra is érvényesítheti igényét a végrehajtási eljárás keretei között, függetlenül attól, hogy az időközben objektíve elévült-e. A bíróság vagy más vitarendező fórum csak abban az esetben köteles vizsgálni az elévülés fennállását, ha a kötelezett kifejezetten hivatkozik annak beálltára. E szabályozás célja kettős: egyrészt biztosítani kívánja a felek autonómiáját és a jogérvényesítésben való részvételüket, másrészt tehermentesíti a bíróságokat attól, hogy minden ügyben hivatalból vizsgálják az elévülés kérdését.

A gyakorlati alkalmazás során ez a szabályozás sajátos következményekkel jár. Ha például egy jogosult egy végrehajtható okirat – például jogerős bírósági ítélet vagy közjegyzői okirat – alapján végrehajtást kér, és az azóta eltelt idő meghaladja a 10 éves elévülési határidőt, a *kohtutäitur* (végrehajtó) az eljárást akkor sem szünteti meg automatikusan, ha az elévülés ténye egyébként nyilvánvaló. Ez az észrt jogértelmezési hagyományokból eredő formális megközelítés, amely az eljárás biztonságát helyezi előtérbe, miközben egyértelműen a kötelezett felelősségére bizza az elévülésre való hivatkozás lehetőségét. Ebből adódik az a következmény is, hogy a kötelezett elmulasztása esetén akár egy elévült követelés is végrehajthatóvá válhat, és végső soron az adós vagyonát terhelő kényszerintézkedésekhez vezethet.

Egészen 2021. április 1-jéig a kötelezett számára nem állt rendelkezésre közvetlen eljárási eszköz a végrehajtási eljárás elévülés miatti megszüntetésére. Ehelyett külön polgári pert kellett indítania az illetékes bíróságon annak érdekében, hogy a bíróság megállapítsa az elévülés tényét, és ennek alapján a végrehajtás megszüntetését elrendelje. Ez az eljárás jelentős idő- és költségráfordítást igényelt az adós részéről, gyakran ügyvédi közreműködést és bizonyítási eljárást is szükségessé téve. Ennek az aránytalanul bonyolult és költséges rendszernek a reformja volt a célja annak a törvénymódosításnak, amely 2021 tavaszán lépett hatályba, és lehetővé tette, hogy az adós közvetlenül a végrehajtóhoz (*kohtutäitur*) fordulhasson azzal a kérelemmel, hogy az eljárást az elévülés okán szüntesse meg.

Ez a jogi reform mérőföldkőnek számít az észti végrehajtási jog fejlődésében, mivel leegyszerűsítette az adós jogérvényesítési lehetőségeit, miközben továbbra is megőrizte a bíróság előtti kifogás intézményét is. Az új eljárásrend szerint, ha a kötelezett kérelmet terjeszt elő a végrehajtónál, a végrehajtó hivatalból köteles vizsgálni, hogy a követelés az elévülési szabályok szerint ténylegesen elévült-e. Ha ez megállapítható, a végrehajtó hatáskörrel rendelkezik az eljárás megszüntetésére, tehát nem szükséges külön bírósági eljárás lefolytatása.

Mindez azonban nem változtat a főszabályon, miszerint az elévülésre mindig az adósra kell hivatkozni. A jogérvényesítés e mozzanata tehát nem automatikus, vagyis a végrehajtási jog nem szűnik meg pusztán az időmúlás következtében. A végrehajtási eljárás tovább folytatódhat, amíg a kötelezett nem él kifogással vagy nem nyújt be megszüntetésre irányuló kérelmet. Ez az elv a felelősségteljes joggyakorlásra ösztönzi az adóst, ugyanakkor azt is jelenti, hogy az elévülés mint védekezési forma csak akkor válik hatékonyná, ha azt a megfelelő eljárásban időben előterjesztik.

Összegzésként megállapítható, hogy az észti végrehajtási jog az elévülés intézményét a felek közötti eljárási egyensúly és az aktív jogérvényesítés elve mentén kezeli. A szabályozás világos és következetes: a jogosult joga fennáll az elévülési idő leteltéig, a kötelezett pedig – ha élni kíván ezzel az eszközzel – saját kezdeményezésére kérheti a jogi védelem megvonását a követelés jogosultjától. A hallgatás és passzivitás viszont a kötelezett oldalán azzal a következménnyel jár, hogy akár egy elévült követelés is végrehajtható maradhat a gyakorlatban.

5. A végrehajtási jog elévülésének megszakítása

Az észti jog lehetővé teszi az elévülési idő megszakítását, amely intézmény lényege, hogy bizonyos, a jogosult vagy kötelezett által tanúsított cselekmények újratekint az elévülési időt, mintegy „lenullázva” a korábban eltelt időt. Ez a jogintézmény a követelések érvényesítésének rugalmasságát biztosítja, lehetőséget adva arra, hogy az időmúlás ne feltétlenül eredményezze a jogosultság érvényesíthetetlenségét, amennyiben a jogosult aktívan fellép annak védelme érdekében. A megszakítás jogkövetkezménye az, hogy a ko-

rábban eltelt elévülési idő figyelmen kívül marad, és az adott megszakító eseménytől kezdve teljes egészében új elévülési periódus indul.

Az egyik legtipikusabb elévülést megszakító ok az adós általi elismerés. Ez történhet kifejezett nyilatkozattal, de ráutaló magatartással is. Ilyen például a részleges teljesítés, kamatfizetés, biztosíték adása vagy akár egy e-mail-ben tett nyilatkozat is, amely kifejezetten vagy hallgatólagosan megerősíti az adós kötelezettségvállalását. A *Tsiviilseadustiku üldosa seadus* (a továbbiakban: TsÜS) 150. §-a alapján minden olyan magatartás, amelyet objektíve az adós tartozáselismerésként tanúsít, megszakítja az elévülést.

Fontos azonban megkülönböztetni az önkéntes elismerést az olyan helyzetektől, amikor az adós teljesítése kizárólag kényszer hatására történik. Nem eredményezi ugyanis az elévülés megszakadását az a részfizetés vagy egyéb teljesítés, amelyet az adós kizárólag a folyamatban lévő végrehajtási eljárás kényszere folytán teljesít a végrehajtónak. A joggyakorlat az ilyen kényszer alatt történő teljesítéseket nem tekinti önkéntes elismerésnek, így nem indítanak új elévülési időt. Ennek indoka az adós védelme: a kényszerhelyzetben tett cselekmények ne hosszabbítsák meg automatikusan a jogosult jogérvényesítési lehetőségét.

A *Riigikohus* több ítéletében is megerősítette ezt az értelmezést, például a 3-2-1-85-11 számú döntésében, ahol kimondta: „az adós által teljesített részfizetés nem tekinthető elévülés-megszakító ténynek, ha az kizárólag végrehajtási eljárásban, bírósági intézkedés hatására történt”.

A jogosult általi végrehajtási kérelem benyújtása szintén megszakítja az elévülést. Ez a megszakító hatás csak akkor áll be, ha a kérelem nyomán érdemi végrehajtási cselekmény is megindul¹⁹. Ez azt jelenti, hogy a pusztá benyújtás önmagában nem elég – a kérelemnek joghatással is kell járnia.

Például amennyiben a végrehajtó a kérelmet formai hibák miatt visszautasítja, vagy ha a jogosult a benyújtást követően még az eljárás megindítása előtt visszavonja a kérelmét, az elévülés nem szakad meg. Ugyanígy, ha egy megkezdett végrehajtási cselekményt később hatályon kívül helyeznek, az sem számít érvényes megszakításnak. A gyakorlati szempontból ez arra ösztönzi a jogosultakat, hogy kellő körültekintéssel, formailag és tartalmilag

19 TsÜS 149. §

megfelelő kérelmet terjesszenek elő, amely a végrehajtó érdemi eljárásához vezet.

Az észrt Legfelsőbb Bíróság értelmezése szerint a végrehajtás tényleges megindulása – például a lefoglalási kísérlet, értesítés kiküldése az adósnak vagy bankszámla zárolása – egyértelműen megszakító hatással bír, és új elévülési időt indít el attól a naptól, amikor az első cselekményre sor kerül.

Bár perindítás jogintézménye tipikusan még az előtt zajlik, hogy a követelés végrehajtható okirattá válna, szintén fontos szerepet játszik az elévülés szempontjából. A törvény kimondja: ha a jogosult bírósághoz fordul – keresetlevél benyújtásával vagy fizetési meghagyás iránti kérelemmel – az elévülés automatikusan felfüggesztésre kerül az egész eljárás időtartamára²⁰. E szabály célja a jogbiztonság garantálása: amíg az állam igazságszolgáltatási szervei vizsgálják a követelés jogszerűségét, a jogosultat ne érje hátrány az elévülés révén.

Amint a bíróság az ügyet lezárja – akár ítélettel, akár egyezséggel – az elévülés „újraindul”: innentől a 10 éves végrehajtási elévülési időszak veszi kezdetét, az újonnan keletkezett végrehajtható okirat kibocsátásának napjától számítva.

E szabály alkalmazásának jelentősége abban is rejlik, hogy egyes hosszabb eljárások – különösen komplex, bizonyításiigényes polgári perek – évekig is eltarthatnak. A kereset benyújtásával történő felfüggesztés intézménye biztosítja, hogy a jogosult ne veszítse el érvényesítési lehetőségét pusztán az igazságszolgáltatás működésének időigénye miatt.

6. A végrehajtási jog elévülésének objektív határideje

Az objektív, jogvesztő határidő a kontinentális jogrendszerek egyik olyan intézménye, amelynek lényege, hogy bizonyos idő elteltével a jogosultság véglegesen, visszafordíthatatlanul megszűnik, függetlenül attól, hogy a kötelezett milyen magatartást tanúsít, vagy a jogosult tett-e lépéseket az igény érvényesítésére. Ez a fajta időkorlát tehát nem függ sem az elévülés megszakításától, sem a felek akaratától, hanem a jogalkotó által meghatározott, fix

²⁰ TsÜS 148. §

időhatárt jelent, amelyet követően az adott igény nem érvényesíthető még akkor sem, ha annak érvényesítése indokolt vagy jogilag megalapozott lenne. Az ilyen határidők gyakran a jogbiztonságot szolgálják, céljuk annak elkerülése, hogy a jogi viszonyok időben korlátlanul nyitva maradjanak.

Az észti polgári jogban – a jelenlegi szabályozás alapján – a végrehajtható követelések elévülése nem minősül objektív, jogvesztő határidőnek. A TsÜS – azaz az Észti Polgári Törvénykönyv általános részéről szóló törvény – rendelkezései²¹ alapján az elévülés jogvesztő hatállyal nem jár, hanem megszakítható és csak kifogás útján alkalmazható. Ez azt jelenti, hogy az elévülés önmagában nem szünteti meg a követelést, csak annak bírósági vagy végrehajtási úton történő érvényesítését korlátozza – amennyiben az adós erre kifejezetten hivatkozik. Ez egyértelműen megkülönbözteti az észti jogot azoknak az államoknak a gyakorlatától, amelyekben az objektív határidő megszűnésével maga a jog is teljesen megszűnik.

Más megfogalmazásban tehát: az észti jogban nincs olyan előre meghatározott végső időpont, amely után az igény feltétlenül, visszavonhatatlanul megszűnne akkor is, ha időközben az elévülést megszakították. Ehelyett az észti rendszer relatíve rugalmas, és lehetővé teszi, hogy az igény a megszakítás révén több cikluson keresztül is fennmaradjon, amennyiben a jogosult időről időre végrehajtási vagy más jogérvényesítési lépéseket tesz. A törvény kimondja, hogy az elévülés megszakadása új elévülési időszak kezdetét eredményezi, és a korábban eltelt idő figyelmen kívül marad²². Így például egy jogerős bírósági ítélet alapján indított végrehajtási eljárás megszakítja az elévülést, és a követelés végrehajtása újabb 10 évig folytatható. Amennyiben ezen újabb időszakban ismét megszakítják az elévülést – például részfizetéssel vagy újabb végrehajtási kérelem benyújtásával –, a határidő újraindul, és a követelés potenciálisan hosszú távon is életben maradhat.

Ez a megközelítés jól tükrözi a kontinentális jogrendszerekben elterjedt elvet, miszerint a követelés érvényesíthetőségének lehetősége a felek aktivitásától függ, és csak akkor veszíti el végrehajthatóságát, ha a jogosult hosszabb időn keresztül teljes passzivitást tanúsít. Ennek következményeként, elviekben egy követelés végrehajtása akár évtizedeken át is folyhat,

21 TsÜS 146–149. §

22 TsÜS 149. §

ha a jogosult – akár minimális – cselekményekkel újra és újra életben tartja az igényt. Ez az elv ugyanakkor a kötelezett számára is kiszámíthatóságot biztosít, mivel az elévülésre való hivatkozás joga az ő kezében van, és a jogi szabályozás nem zárja ki a lehetőséget, hogy – megfelelően időzítve – véglegessé tegye a jogviszony lezárását.

Azonban a gyakorlat szintjén nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy bizonyos határok mégis érvényesülnek. Ha a jogosult 10 éven keresztül semmilyen végrehajtási cselekményt nem végez, vagy nem történik olyan körülmény, amely az elévülést megszakítaná, akkor a követelés a törvény erejénél fogva elévül. Ekkor – és csak ekkor – lehet az adós kifogására hivatkozással a végrehajtást megszüntetni. A kifogás hiányában azonban az eljárás változatlanul folytatódhat, ami kiemeli a felelősség áthelyezését az adós vállára. Ez a megoldás egyfajta bizalmi elvet is kifejez, hiszen feltételezi, hogy az adós megfelelő módon figyelemmel kíséri a saját jogi helyzetét, és él is az őt megillető jogorvoslati eszközökkel.

Bár a TsÜS nem rögzít abszolút, megszakíthatatlan végső határnapot, mégis kivételt képezhetnek egyes speciális igények, amelyek esetében a törvény kifejezetten kizárja az elévülés alkalmazását. Ilyen például az önálló zálogjoggal biztosított követelés, ahol a zálogjog érvényesíthetősége független attól, hogy a főkövetelés elévült-e²³. Ez azt jelenti, hogy a zálogtárgyból történő kielégítés akkor is lehetséges, ha maga az alapkövetelés elévült, feltéve hogy a zálogjog fennállása és nyilvántartása jogszerű.

További példaként említhető a büntetőjogban érvényesíthető civil igények kérdése, amelyeknél – amennyiben azok bűncselekményből erednek – az elévülés időtartama gyakran megegyezik a bűncselekmény büntethetőségének elévülési idejével, amely objektív, megszakíthatatlan jogvesztő határidőként is felfogható. Noha a polgári követeléseknél ez nem alkalmazandó, mégis fontos kontrasztként szolgál.

Az észrt polgári végrehajtási jogban az elévülés nem minősül jogvesztő határidőnek, hanem klasszikus értelemben vett szubjektív kifogáson alapuló, megszakítható intézmény, amely a jogviszony folyamatosságát és a felek közötti dinamizmust kívánja fenntartani. A szabályozás egyensúlyt keres a

23 TsÜS 145. §

jogosult érdekében biztosított tartós igényérvényesítési lehetőség és az adós jogbiztonság iránti igénye között. A jogalkalmazás során pedig e kettősség tudatosítása nélkülözhetetlen mind a bíróságok, mind a végrehajtók, mind pedig a felek oldalán.

7. Következtetések, záró gondolatok

– Az idő hatalma a jogérvényesítésben

Az elévülés intézménye a polgári jog egyik legrégebbi és legmeghatározóbb szabályozási területe, amely különös jelentőséget nyer a végrehajtási jogban, ahol a követelések érvényesítése gyakorlati szakaszba lép. Az észtt jogrendszerben az elévülés funkciója kettős: egyrészt a jogbiztonságot, másrészt a felek közötti méltányos érdekkiegyenlítést szolgálja. Az idő előrehaladásával ugyanis fokozatosan csökken annak lehetősége, hogy a követelések megbízhatóan bizonyíthatóak, és a jogosult tényleges érdeke is aktív maradjon. Az elévülési szabályozás célja tehát nem pusztán szankció a tétlenségre, hanem a jogviszonyok lezárásának és a gazdasági élet kiszámíthatóságának eszköze.

A tanulmányban bemutatott észtt szabályozás kifejezetten rugalmasnak mondható abból a szempontból, hogy az általános elévülési idő ugyan szigorúan 10 év, de e határidő többször is megszakítható. A megszakítás jogintézménye – amely akár egy végrehajtási kérelem, akár az adós részéről történő tartozáselismerés révén is bekövetkezhet – biztosítja, hogy a jogosult ne veszítse el érvényesítési lehetőségét csupán a hosszabb időmúlás következtében. Ez az észtt jog egyik legfontosabb alapelveinek – a jogérvényesítés hatékonyságának és a méltányosságnak – is megfelel.

Azonban az észtt szabályozás nem tűnik el a formai keret mögött: egyértelmű különbséget tesz például az önkéntes és a végrehajtás által kikényszerített részfizetések között, amikor az elévülés megszakítását vizsgálja. Ez a dogmatikai alaposság, párosulva a gyakorlati jogalkalmazás tapasztalataival – különösen a *Riigikohus* döntésein keresztül – egy jól működő, átgondolt rendszer képét rajzolja ki. Ugyanakkor a szabályozás nyitva hagyja a jogalkalmazás számára a rugalmasságot, például abban, hogy a végrehajtó a

törvénymódosítások óta önállóan is értékelheti az elévülés bekövetkeztét az adós kérelmére, és meg is szüntetheti a végrehajtást. Ezzel a jogérvényesítés decentralizáltabb és költséghatékonyabb lett.

Kiemelendő az is, hogy az észrt rendszer nem ismeri a klasszikus értelemben vett objektív jogvesztő határidőt a végrehajtási elévülés terén. Nincs tehát olyan abszolút időkorlát, amely a jogosult passzivitása esetén megszüntetné a követelést akkor is, ha közben megszakítás történt. Ezzel szemben például a német vagy a francia jogrendszer ismer olyan típusú határidőket (pl. harmincéves végső elévülési határidő), amelyek akkor is érvényesülnek, ha egyébként a jogosult időközben lépett. Az észrt szabályozás ezzel nagyobb hangsúlyt helyez a felek közötti tényleges jogviszonyra és annak alakulására, nem pedig egy előre rögzített határnápra.

Ugyanakkor az észrt modell sem tekinthető korlátatlannak: ha a jogosult 10 éven át semmilyen végrehajtási vagy bírósági lépést nem tesz, a követelés véglegesen elveszti kikényszeríthetőségét. A bíróság vagy a végrehajtó ez esetben – az adós kifogása alapján – a végrehajtást megszünteti. Ez ugyan formálisan nem jogvesztő határidő, de hatásaiban hasonló. A rendszer tehát biztosítja az időmúlás következményeit, miközben nyitva hagyja az érvényesítés lehetőségét az aktív jogosult számára.

A különös elévülési szabályok – például a tartásdíj, a kártérítési követelések vagy a fizetéseképtelenségi eljárásokhoz kapcsolódó igények esetében – tovább árnyalják a képet. Az ezekre vonatkozó hosszabb vagy éppen „nyugvó” elévülési szabályok a társadalmi igazságosság és az arányosság jegyében kerültek be a rendszerbe. A gyermektartás elévülésének tízéves határideje és a kiskorúság idejére történő nyugvás például kifejezetten a gyermek érdekét védi. A kártérítési igények esetében a 2019-es módosítás – amely 20 évre hosszabbította meg az ítélettel megállapított kártérítési követelések elévülését – a súlyosabb deliktuális felelősség társadalmi jelentőségét ismeri el.

Érdekes és figyelemre méltó elem az is, hogy az észrt jog a végrehajtás megindítását, illetve annak sikertelenségét is integrálja az elévülési jogkövetkezmények rendszerébe. Korábban az adósnak külön keresetet kellett indítania a bíróságon, ha az elévülésre kívánt hivatkozni, ami nyilvánvalóan nehézkes és költséges eljárási út volt. A 2021-ben hatályba lépett jogszabály-módosítás viszont megnyitotta a lehetőséget arra, hogy az adós közvetlenül a végrehaj-

tóhoz forduljon kérelmével. Ez a változtatás nem csupán ésszerűsíti, hanem a joghoz való hozzáférést is kiszélesíti, erősítve az észrt végrehajtási rendszer hatékonyságát.

A bírói gyakorlat összességében jól követi a törvényhozó szándékait, és törekszik arra, hogy az elévülés kérdésében következetes és kiszámítható szabályozást alkalmazzon. A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata világos elveket rögzített arra vonatkozóan, hogy mi minősül az elévülést megszakító cselekménynek, hogyan kell az elévülési időt számítani, illetve milyen esetekben alkalmazható az adós terhére az elévülésre történő hivatkozás elmulasztása.

Összegzőképpen elmondható, hogy az észrt végrehajtási jog elévülési rendszere kiegyensúlyozott: egyrészt védi a jogosult érdekeit az elévülési idő rugalmas újraindításával, másrészt biztosítja az adós védelmét az önkényes vagy formális végrehajtásokkal szemben. A szabályozás adaptív, reagál a társadalmi és igazságszolgáltatási változásokra – jó példája ennek a végrehajtói döntéshozatali jogkör kibővítése és a speciális elévülési szabályok bevezetése. Mindemellett a rendszer előnye, hogy nem zárja ki az ítéletek gyakorlati alkalmazását még hosszabb idő elteltével sem, feltéve, hogy a jogosult aktívan és rendszeresen él a jogérvényesítés lehetőségével. Az észrt gyakorlat tehát nem csupán az idő, hanem az aktivitás oldaláról is megközelelti az elévülést – ez pedig egy olyan jogkultúrára utal, amely a felelősség és a méltányosság egyensúlyára épít.

Irodalomjegyzék

- ANNELI, A., The Estonian Universal Enforcement Procedure*1 and the Bailiff as the Taker of Procedural Decisions XV/2008, *Juridica International Digesta* (1.3.44) – elérhető: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest1.shtml>
- KELSEN, H. (1967). *Pure Theory of Law* (translated by Max Knight). Berkeley–Los Angeles: University of California Press. (Eredeti megjelenés: 1960)
- MARTIN, K. (2001) *Regulation of Limitation Periods in Estonian Private Law: Historical Overview and Prospects*, *JURIDICA INTERNATIONAL*